

Ἰανουαρίου· εἰς ἔφυδρα δὲ μέρη ἐξανθεῖ ἐνίοτε καὶ τὸ θέρος. Τὸ ἑλληνικὸν χαμαίμηλον ἔχει ὁσμὴν εὐάρεστον λίαν καὶ πολλὴ ἐλάχιστα πικρότητα κατὰ τὴν γεῦσιν ἢ τὸ τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης».

Τοιαύτας πληροφορίας μὴ θάνομεν καὶ περὶ τοῦ *Εὐζώμου* (κ. βόκας), τῆς *Ἀρθεμίδος*, τῆς *Ἀρεμώνης*, τοῦ *Καρδάμου* κ.τ.λ.

Ἄλλ' ἢ εἰκὼν τῆς ἀττικῆς χλωρίδος ἤθελεν εἶσθαι ἀτελής ἄνευ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν τακτικῶς καὶ κυρίως γεωργουμένων ἡμέρων φυτῶν. Διὸ δίκην προσθήκης ἀφιεροῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀττικῆς χλωρίδος 26 σελίδας πρὸς τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα περιλαμβάνονται τὰ σπουδαιότερα καὶ ὠφελιμότερα φυτὰ, νομίζομεν καλὸν ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου νὰ παρατείνωμεν ἐκτενετέρον τὸν λόγον, παρενεύροντες, ὅπου δεῖ, καὶ αὐτολεξεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γεγραμμένα.

*Ἐπὶ συνέχεια.

Ἡ ἐπομένη διατριβὴ ἀπηγγέθη ἐν τῷ Πολυτεχνεῖω τὴν 26 Σεπτεμβρίου ἐν. ἔτ. ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Γ. Μίνδερ, κατὰ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ μαθήματος τῆς στενογραφίας, ἑστενογραφηθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σ. Φ. Σ. τ. Δ.

ΠΕΡΙ ΣΤΕΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

Μετὰ μακρὰν πάροδον ἐτῶν, ἦτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1866, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ ἐμὸς πατήρ, ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν στενογραφίαν καὶ διδάξας αὐτὴν, ἐπαύθη ἀπὸ τῆς θέσεως καθηγητοῦ τῆς στενογραφίας ἐν τῷ Πολυτεχνεῖω, ἥδη ἡ τέχνη τῆς στενογραφίας ἐπαυκφέρεται εἰς τὴν πρώτην ἑδραν.

Πρὶν ἢ εἰσελθῶ εἰς βραχεῖαν τινα ἀφήγησιν τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ταύτης παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις, θεωρῶ καθήκον ἑαυτοῦ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Βασιλέα ἐπὶ τῷ ἐμῷ διορισμῷ καὶ τὴν Βουλὴν, ἧτις προθύμως καὶ δημοψήφως ἐδέχθη τὴν πρότασιν περὶ ἰδρύσεως τῆς ἑδρας ταύτης.

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς στενογραφίας ἀπεδόθη ὑπὸ τινῶν ἀρεσκομένων πάσαν ἐφεύρεσιν τῶν νεωτέρων χρόνων ν' ἀνάγῃ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, εἰς ἐποχὴν ἀπομεμακρυσμένην, καθ' ἣν οὔτε σκέψις περὶ αὐτῆς ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ οὔτε ἀναγκασία ὑπῆρχεν. Ἐστηρίχθησαν δὲ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης τῶν εἰς εἰκασίας, αἰτινες κατέπεσαν ἅμα λογικώτερον ἐξητάσθησαν. Ὁ Γαβελσβέργκερ, ὁ ἐφευρετὴς τοῦ συστήματος τὸ ὅποιον εἶναι ἤδη παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει, ἀναθιβάσει τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς στενογραφίας εἰς τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους· προσθέτει δὲ, ὅτι ὁ Ξέρξης εἶχε στενογράφους, τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποίησε πρὸς ταχυτέραν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν αὐτοῦ. Ἰποστηρίζει δὲ τοῦτο στηριζόμενος εἰς χωρία τοῦ Ἡροδότου, ἐν τοῖς ὁποίοις γίνεται λόγος περὶ «*γραμματιστῶν*».

Τὰ χωρία ὅμως ταῦτα δὲν ἔχουσι τοιαύτην ἐννοιαν. Ὁ αὐτὸς ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Ξενοφὼν ἦτο κάτοχος τῆς στενογραφίας, στηριζόμενος εἰς δύο χωρία τοῦ Διογένηος Λαερτίου, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον λέγει, ὅτι ἀρείλομεν τὴν διατήρησιν τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Σωκράτους εἰς τὸν Ξενοφῶντα, ὁ ὁποῖος «πρῶτος ὑποσημειωσάμενος τὰ λεγόμενα εἰς ἀνθρώπους ἤγαγεν.» Τοῦτο λοιπὸν τὸ ὑποσημειωσάμενος διὰ βεβαιώσεως ἐρμηνείας προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ ὡς σημαῖνον καταγραφὴν στενογραφικὴν ἢ ταχυγραφικὴν τῶν λόγων τοῦ Σωκράτους. Τὸ δεύτερον χωρίον εἶναι ὅτι «Σίμων Ἀθηναῖος σκυτοτόμος· οὗτος ἐρχομένου Σωκράτους ἐπὶ τὸ ἐργαστήριον καὶ διαλεγόμενον τινα ὧν ἐμνημόνευεν ἐποιεῖτο...»

Ἀμφότερα ὅμως τὰ χωρία ἐξ ἀπλῆς ἀναγνώσεως μαρτυροῦσιν, ὅτι πᾶν ἄλλο ἐννοοῦσιν ἢ στενογραφικὴν καταγραφὴν, οἷαν ἐννοοῦμεν σήμερον. Ἐχομεν δὲ καὶ σπουδαία ἐπιχειρήματα διὰ νὰ ἀποδείξωμεν τὸ ἐναντίον. Ἦτο βεβαίως ἀδύνατον νὰ μὴ γίνηται λόγος οὐδαμοῦ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων περὶ ἐπιστήμης, ἧτις τοσαύτην ἤθελεν ἐξασκεῖ ἐπιβρόχην ἐπὶ τοῦ δημοσίου βίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὅπου τοσαύτην ἀξίαν καὶ σημασίαν εἶχεν ἡ ῥητορικὴ, τῆς ὁποίας ἡ στενογραφία εἶναι ἡ πιστοτέρα ἀκόλουθος. Πρὸς τοῦτοις αὐτὸς ὁ Θεουκιδίδης δμολογεῖ, ὅτι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους περιέχει ἡ ἱστορία αὐτοῦ, δὲν ἦσαν γεγραμμένοι ἀκριβῶς, ὡς ἐλέχθησαν, διότι ἦτο δύσκολον νὰ κρατηθῶσιν ἀπὸ μνήμης· ἐὰν δὲ ἦτο γνωστὴ ἡ στενογραφικὴ τέχνη, ἤθελεν εἰσβολὴ εὐκολον εἰς αὐτὸν νὰ ἔχη αὐτολεξεῖ τοὺς λόγους, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν, ὅτι ὁ Θεουκιδίδης, ἀνὴρ τόσον ἐξοχος, ἦτο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὑπάρξεως τέχνης τοσοῦτον σπουδαίας. Τέλος οὐδαμοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαιότεροις Ἑλλήσι γίνεται λόγος περὶ στενογραφίας, ἐνῶ μετέπειτα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος, πολλάκις μνημονεῖονται στενογράφοι.

Πρέπει ὅθεν ἀλλαχού νὰ ζητήσωμεν τὴν πρώτην βᾶσιν τῆς στενογραφίας. Εὐρίσκομεν δὲ ταύτην ἀλανθάτως παρὰ Ῥωμαίοις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος. Καὶ πρῶτον εὐρίσκομεν ἔχνη αὐτῆς ἐπὶ τῆς γνωστῆς ἱστορικῆς συναμοσίας τοῦ Κατιλίνα, ὅτε ὁ Κάτων ἐν τῇ γερούσιᾳ ἠγόρευσε κατ' αὐτοῦ ἀντικρούων τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, τὸν τότε πραιτόρα, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ μετατρέψῃ τὴν ἐπὶ τῆς ὑπᾶντων καταδίκην τῶν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ κατηγορηθέντων ὀπαδῶν τοῦ Κατιλίνα εἰς ἰσόβια δεσμὰ. Ὁ λόγος, ἐν ἐξοφῶνῃσεν ὁ Κάτων ἐν τῇ περιστάσει ἐνεῖνη, διεσώθη διὰ τῆς στενογραφίας, ὡς διηγῆται ὁ Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος λέγει «τοῦτον μόνον, ὧν Κάτων εἶπεν, διασώζεσθαι, φασί, τὸν λόγον, Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου τοὺς διαφέροντας δέξυπτι τῶν γραφῶν σημεῖα προδιδύξαντος ἐν μικροῖς

καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμῶν ἔχοντα δύναμιν, εἴτ' ἄλλον ἀλλαχόσε τοῦ βουλευτηρίου σποράδην ἐμβλάδοντες.» Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πλουτάρχου φαίνεται, ὅτι αὐτὸς ὁ Κικέρων ὑπῆρξεν ὁ διδάξας τοὺς ἰκανωτέρους τῶν γραμμάτων «σημεῖα ἔχοντα ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμῶν δύναμιν.» Ἄλλ' ὅμως γνωρίζομεν, ὅτι παρὰ Ῥωμαίους τὰ ἔργα καὶ κατορθώματα τῶν δούλων καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς κυρίους αὐτῶν. Ὁ Κικέρων βεδίκιος ἦτο προστάτης τῆς νέας ταύτης ἐπιστήμης, διότι ἔβλεπε τὴν χρησιμότητα αὐτῆς. Ἄλλ' ἐφευρέτης αὐτῆς ἦτο ὁ Τίρων, περὶ τοῦ ὁποίου ὡς τοιούτου ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις. Ὁ Τίρων ἐγεννήθη τὸ ἔτος 103 π. Χ. ἐν Ἀρπίνῳ ἐπὶ τοῦ κτήματος τοῦ Ῥωμαίου ἱππότης Μάρκου Ἰουλίου Κικέρωνος ὑπὸ Ῥωμαίαις δούλης, καὶ ἦτο ὀλίγα ἐπομένως ἔτη νεώτερος τοῦ θυμῶν ἐνδόξου υἱοῦ τοῦ ἱππότη, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κτήματος τὸ 406. Ἐν τῷ νεαρῷ δούλῳ ἀνεπτύχθη τάσις πρὸς μάθησιν τοιαύτην, ὥστε ὁ κύριος αὐτοῦ διέταξε νὰ ἐκπαιδευθῆ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, παρὰ τῷ ὁποίῳ, ἕνεκα τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, ἔλαβε ταχέως τὴν θέσιν φίλου, ὥστε ὁ Κικέρων ἐν ἐπιστολαῖς τὸν ὀνομάζει suus, ἰδικόν του, ἀποδίδων αὐτῷ οὕτω τιμὴν, ἧς μετεῖχε μόνον ἡ σύζυγος καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ. Ἡ φιλία αὕτη ἐγένετο ἔτι στενωτέρη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅτε ὁ Τίρων μετέβη εἰς τὴν κυριότητα τοῦ υἱοῦ Κικέρωνος. Ὅτε ὁ Κικέρων ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἧς μετεῖχε καὶ ὁ Τίρων, τὸν ἀντήμειψε διὰ τῆς manumissio, τῆς χειραφετήσεως. Ὁ δὲ Τίρων ἀκολουθῶν τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐλάμβανεν ὁ ἀπελευθέρων τὸ ὄνομα τοῦ πρώην κυρίου αὐτοῦ, ὀνομάσθη ἔκτοτε Μάρκος Ἰούλιος Τίρων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν τῇ ἐξορίᾳ διαμονῆς, φαίνεται, ὅτι ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις τοῦ στενογραφικοῦ αὐτοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἤρχιος καὶ διδάσκων καὶ διαδίδων διότι τὸ ἔτος 52 π. Χ. γίνεται κατὰ πρῶτον μερίαν ἀριθμοῦ στενογράφων ἰκανῶν ἐν Ῥώμῃ. Στενὴ φιλία ἦν ὡνε τὸς δύο ἄνδρας, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς διασωθείσης ἀλληλογραφίας αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς πατρικῆς φροντίδος, ἣν ἔλαβεν ὁ Κικέρων κατὰ τὴν μακρὰν ἀσθένειαν τοῦ Τίρωνος. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος τῇ 13 μαρτίου τοῦ ἔτους 44 ὁ Κικέρων, μὴ εὐρίσκων πλέον ἀσφαλῆ τὴν πόλιν, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ, ὅθεν ἀπέστειλε τὸν Τίρωνα εἰς Ῥώμην, ἵνα στέλλῃ αὐτῷ εἰδήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως καὶ φροντίξῃ περὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ. Τέλος ὁ Τίρων, ἀφοῦ εἶδε τῇ 7 Δεβρίου 43 πίπτοντα τὴν φίλον αὐτοῦ ὑπὸ τὰ ξίφη τῶν μισθωτῶν τῆς τριανδρίας, ἐγκατέλειπεν ἐντελῶς τὴν Ῥώμην καὶ

ἔζησεν ἔκτοτε εἰς τὰ ἰδιόκτητα αὐτοῦ κτήματα, ὅπου συνέλεξε τὰ ἔργα τοῦ Κικέρωνος καὶ τὰ ἐξέδωκε, κατὰ τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ καὶ πλείστα ἴδια ἔργα. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ Ῥωμαϊκὴ στενογραφία, ἧτις ὀνομάσθη, nota Tironiana, σημεῖα Τίρωνικὰ, καὶ ἧτις μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, συμβάντα κατὰ τὸ ἔτος 4 π. Χ., ὑπὸ διαφόρων ἐπεξεργασθεῖσα εἰσῆχθη ἐν τοῖς σχολείοις, θεωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν πρακτικῶν Ῥωμαίων ὡς ἐπιστῆμη χρησιμωτάτη.

Γνωρίζομεν λοιπὸν μετὰ θετικότητος, ὅτι ἡ στενογραφία ἦτο ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπὸ τοῦ ἔτους 63 π.Χ. Ἐπίσημον δὲ ἀπόδειξιν διδασκαλίας αὐτῆς εὐρίσκομεν εἰς ἐν διάταγμα τοῦ αυτοκράτορος Διοκλητιανοῦ τοῦ ἔτους 304 μ. Χ., κατὰ τὸ ὁποῖον ὀρίζονται τὰ δίδακτρα τὰ πληρωνόμενα παρ' ἐκάστου μαθητοῦ τῆς στενογραφίας εἰς 75 δηνάρια, περίπου 9 δραχμ. κατὰ μῆνα. Ἀπὸ Κικέρωνος γίνεται πολυλάκις μνεία ἐν ταῖς συγγραφαῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στενογράφων, οἵτινες ὀνομάζοντο σημειογράφοι, ταχυγράφοι, ὄξυγράφοι, γραμματεῖς, νοτάριοι κτλ.

Ἀπὸ τῆς Ῥώμης μετεφυτεύθη ἡ στενογραφία εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου εὐρίσκομεν αὐτὴν πρωταγωνιστοῦσαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποῖαν προσήνεγκε σπουδαίας ἐκδουλεύσεις. Πρῶτον κατεγίνοντο οἱ στενογράφοι αὐτοπροαίρετως, ἀργότερον δὲ, πιθανῶς ἀπὸ τῆς Γ' ἑκκτονταστηρίδος, ὡς εἰδικοί ὑπάλληλοι «notarii ecclesiastici», ἵνα σημειῶσι τὰ ἀφορῶντα τοῦς μάρτυρας τῆς ἐκκλησίας, δηλ. νὰ σημειῶσι τὰ κατὰ τὰ πάθη καὶ τὸν θάνατον τῶν μαρτύρων, πρὸς τὸν σκοπὸν διωρισθησαν κατὰ πρῶτον ἱερεῖς κάτοχοι τῆς στενογραφίας ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου ἐπισκόπου Φαβιανοῦ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δεκίου. Τὰ πρωτόκολλα ταῦτα, τὰ μαρτυρολόγια, ἐφυλλάσσοντο ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν μαρτύρων ἀνεγινώσκοντο δημοσίως πρὸς ἀνάμνησιν τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τῶν ἀνδρῶν ἐκεινῶν. Τοιοῦτοι στενογράφοι, ἀν ἰδιωτικοὶ ἢ ἐπίσημοι δὲν γνωρίζομεν, μνημονεύονται τινες. Οὕτως Εὐχαρίεις τις, κρατῶν τὰ πρακτικὰ τῆς δίχης κατὰ τοῦ ἁγίου Θεοδοῦρου, καὶ οὕτω μάρτυς γενόμενος τῶν βασάνων, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, ἔρριψε, κυριευθεὶς ὑπὸ συμπαθείας, τὰ κονδύλια καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καὶ ὁ Γενέσιος, εἰς τοιαύτην τινὰ σκηνὴν παρευρεθεὶς ὡς στενογράφος, ἀνεχώρησεν ἕνεκεν ὁμοίου λόγου ἐκ τοῦ δικαστηρίου. Καὶ οἱ ἅγιοι Νέων καὶ Τύρβων ἦσαν τοιοῦτοι στενογράφοι, καὶ διάκονός τις Κορνήλιος. Ὅτι ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὑπηρετοῦν στενογράφοι ὡς δημοσίοι ὑπάλληλοι, φαίνεται καὶ ἐκ τινος χωρίου τῶν Πενδεκτῶν. Καὶ ὁ Διμά-

σκίος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰσιδώρου ἀναφέρει ὅτι «Ὑπηρεσίαν ἐτέλει ἢ πρὸς τάχος ἐπετέτακτο γράφειν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων πραττόμενα». Ἀπὸ τῆς Γ' δὲ ἤδη ἑκατονταετηρίδος οἱ λόγοι τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας κατεγράφοντο ὑπὸ στενογράφων. Οὕτω λέγει ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ περὶ τοῦ Ὀριγένης, ζήσαντος ἀπὸ τοῦ 185 ἕως τὸ 254, «ἅτε μεγίστην ἤδη συλλεξόμενον ἐκ τῆς μακρᾶς παρασκευῆς ἔξιν, τὰς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ λεγομένους διαλέξεις ταχυγράφοις μεταλαβεῖν ἐπιτρέψαι· οὐ πρότερον ποτὲ τοῦτο γενέσθαι συγκεχωρηκότα.» Γρηγόριος δὲ ὁ Ναζιανζίνος 318—390 ἐν τῷ 32^ω αὐτοῦ λόγῳ, διὰ τοῦ δ-ποίου ἀποχαιρετᾷ τὸ παῖδιον αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀναφέρει καὶ τοὺς στενογράφους: «χαίρετε γραφίδες φανεραὶ καὶ λανθάνουσαι», ἐννοῶν οὕτω τοὺς στενογράφους, αἵτινες ἐκράτουν σημειώσεις ἐν γνώσει αὐτοῦ, καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας πρὸς τοῦτο πρὸ αὐτοῦ ἄδειαν, ἢ καὶ ὑπὸ ἐχθρῶν παραγγεληθέντας, ἵνα εὐρωσῶ τι ἐπιλήψιμον ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Καὶ μαθηταὶ τινες τοῦ Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, ἀποθανόντος τὸ ἔτος 386, ἐστενογράφουν τὰς κατηχήσεις αὐτοῦ περὶ τῶν βάσεων καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σωκράτης δὲ ὁ Σχολαστικὸς ἀναφέρει, ὅτι ἐκρατήθησαν αἱ διδασκαλίαι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας 347—407 ὑπὸ στενογράφων, ὅπερ ἐπιβεβαιουῦται ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ πατριάρχου Γεωργίου. Περὶ τοῦ Ἀττικοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἀναφέρει ὁ αὐτὸς Σωκράτης, ὅτι: «Μέτριος δὲ πρὸς τοὺς ἐπ' ἐκκλησιαστικὰ λόγους ὡς μήτε γραφῆς ἀξίους νομίζεσθαι τοῖς ἀκροαταῖς.» Πρὸς τούτους ἦτο ἀνατιθεμένη εἰς στενογράφους κληρικούς· ἢ σύνταξις τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων. Οὕτω γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Τίκιου ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἦτο στενογράφος. Βασίλειος δὲ ὁ μέγας 328—379 λέγει ἐν ἐπιστολῇ τινὶ πρὸς στενογράφον: «Οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι. Διὰ τοῦτο σημείων χρῆζουσιν, ἵνα ἴπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων» κτλ. Ὁ Ἱερώνυμος διηγεῖται, ὅτι ἕνεκεν ἀσθενείας τῶν ὀφθαλμῶν καὶ σωματικῆς ἀδυναμίας δὲν ἔγραφε πλέον ὁ ἴδιος, ἀλλ' ὑπηγόρευεν εἰς στενογράφον, ὁ ὁποῖος, ἐάν ποτε σκεπτόμενος ἤργει κατὰ τὴν ὑπαγόρευσιν, ἐδείκνυε σημεῖα ἀνυπομονησίας. Πολλοὺς δὲ ἔτι στενογράφους εὐρίσκομεν μνημονευμένους· κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης στενογραφίας ὀλίγιστα ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ὁ Κορρ ἀναφέρει δύο χειρόγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν φυλαττόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ περιέχει τὰ συγγράμματα Διονυσίου τοῦ Ἀρειοπαγίτου μὲ στενογραφικὰ σημεῖα γεγραμ-

μένα, τὸ δὲ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων περιέχει συγγράμας τοῦ Ἐρμογένους καὶ ἄλλων.

Ἡ γνώσις τῆς Τιρωνικῆς ταχυγραφίας κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἦτο λίαν περιορισμένη κατὰ τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα, κατὰ δὲ τὴν Γ' ἐξέλιπεν ἐντελῶς. Ἀπὸ τῆς Γ' μέχρι τῆς Ις' ἑκατονταετηρίδος μόνον ὑποθέσεις δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν περὶ τῆς γνώσεως τῆς στενογραφίας, αἵτινες μετ' ἀκριβῆ ἐξέτασιν καὶ ἔρευναν δύνανται ἴσως νὰ ἀγώσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ στενογραφία δὲν ἔπασεν ἐντελῶς εἰς λήθην, ἀλλ' ἡ ἔρευνα αὕτη δὲν εἶναι ἀντικείμενον τοῦ θέματος ἡμῶν.

Ἡ Ἀγγλία εἶναι ἡ χώρα, ὅπου ἡ στενογραφία ἔλαβε νέαν ζωὴν καὶ ὅθεν διεδόθη εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ πέραν τοῦ Ὀκεανοῦ. Διὰ τοῦτο δικαίως καυχᾶται ἡ Ἀγγλία, ὅτι εἶναι ἡ πατρίς τῆς στενογραφίας. Ὁ Kitchell ἔκαμε τὰ πρῶτα βήματα περὶ τὰ τέλη τῆς Ις' ἑκατονταετηρίδος καταρτίσας σύστημά τι στενογραφίας συνιστάμενον εἰς τὴν παράλειψιν τῶν φωνηέντων καὶ τινων συμφῶνων, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίῳ ἐν ἔτει 1688, ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐφευρέτου. Μετ' αὐτὸν εἰργάσθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους ὁ Bright καὶ ὁ Bales. Ἀλλὰ τὰς βάσεις τῆς νεωτέρας Ἀγγλικῆς στενογραφίας ἔθεσεν ὁ John Willis, καταρτίσας σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε τὸ 1602. Τότε ἀπαντῶμεν ἤδη σημεῖα στενογραφικὰ ἐπιδεκτικὰ τελειοποιήσεως. Ἐπὶ τῶν ἰχνῶν αὐτοῦ βαδίσαντες ὁ Witt, ὁ Dix καὶ ὁ Mawd κατέστησαν ἔτι τελειότερον τὸ σύστημα. Μετ' αὐτοῦ, ἀνγνωρισθείσης τῆς χρησιμότητος τῆς στενογραφίας, κατέγειναν πολλοὶ περὶ αὐτὴν, ἐξ ὧν διεκρίθη ὁ Taylor, ὁ ὁποῖος κατήρτισε σύστημα πλῆρες, μέχρις οὗ ἔφθασεν ἡ στενογραφία εἰς τὸν βαθμὸν τῆς τελειότητος, τὸν ὁποῖον νῦν κατέχει. Ἀπὸ τοῦ τέλους δὲ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε μετὰ σφοδρὰς συζητήσεις ἐν ἀμφοτέραις ταῖς βουλαῖς ἐπετράπη ἡ δημοσίευσίς τῶν συζητήσεων, κατέχει ἡ στενογραφία σπουδαίαν ἐν τῷ Ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ θέσιν. Καὶ ἤδη δὲν ὑπάρχει ἐφημερίς ὅπως οὖν σπουδαία, ἥτις νὰ μὴ ἔχη τοὺς στενογράφους αὐτῆς ἐν τοῖς θεωρείοις τῶν δύο βουλῶν. Ἐν χρήσει ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάρχει τὸ σύστημα τοῦ Pitman, τὸ ὁποῖον ἐβασίσθη ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ προϋπάρχοντος συστήματος τοῦ Taylor. Ὀνομάσθη δὲ φωνογραφία, διότι γράφει τὴν τοσοῦτον ἰδιότροπον κατὰ τὴν προφορὰν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν οὐχὶ ὅπως γράφεται, ἀλλ' ὅπως προφέρεται. Τὸ αὐτὸ σύστημα ὑπάρχει ἐν χρήσει καὶ ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου οἱ στενογράφοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἰσεχώρησε καὶ τὸ ὠραῖον φύλον, εὐρίσκουσιν εὐρὴ καὶ κερδοφόρον στάδιον ἐνεργείας.

Ἦθελεν εἶσθαι λίαν διεξοδικὴν νὰ καμωμεν

ἔστω καὶ ἀπλὴν μνεῖαν ὄλων τῶν συστημάτων καὶ ὄλων τῶν χωρῶν, ἔνθα εἶναι ἐν χρήσει ἡ στενογραφία, καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὴν χώραν, ἣτις κατ' ἐξοχὴν σπουδαίως ἐνήργησεν ὑπὲρ ἀναπτύξεως καὶ διαδόσεως τῆς τέχνης ταύτης.

Ἐν Γερμανίᾳ περὶ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς 19^{ης} αἰκονταετηρίδος καθηγητῆς τις κατέγεινε τὰς ἄρας τῆς σχολῆς αὐτοῦ πῶς νὰ καταστῇ δυνατόν νὰ γράφῃ τις τόσον ταχέως ὅσον ἄλλος ὑπαγορεύει. Ἐκτοτε δὲ ἄπειρα συστήματα ἐξεδόθησαν καὶ ἐδιδάχθησαν, ἐξ ὧν τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα, ἐκτὸς ἐκείνου τοῦ Taylor, τὸ ὁποῖον ἐφηρμόσθη εἰς τὴν Γερμανικὴν, εἶναι τὸ τοῦ Mosengeil 1819, τοῦ Berthold 1819, Stark 1829, Nowak 1830, ἡ λεγομένη Homographie 1831, τὸ σύστημα τοῦ Stolze 1838 καὶ τέλος τὸ σύστημα τοῦ Gabelsberger 1834. Ὁ Βαυαρὸς ὑπάλληλος Γαβελσβέργκερ ἤρχισε τὸ ἔτος 1817 ν' ἀσχολῆται περὶ τὴν εὐρεσιν ταχυγραφικῆς τινοῦ μεθόδου, ἔχων μόνον σκοπὸν νὰ κατασταθῇ χρησιμώτερος εἰς τοὺς προϊσταμένους αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ὅμως, ὅτε ἡ Βαυαρία ἐγένετο συνταγματικὸν κράτος, ἀπεφάσισε νὰ τελειοποιήσῃ τὴν μέθοδον αὐτοῦ οὕτως, ὥστε νὰ κατορθώσῃ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας νὰ στενογραφῇ τὰς συζητήσεις τῶν βουλευτῶν. Τὸ ἔτος 1829 ἐξετασθὲν τὸ σύστημα αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Βαυαρικῆς ἀκαδημίας τὸν ἐπιστημῶν ἐνεκρίθη καὶ ἐπληρώθη διὰ λίαν τιμητικῶν ἐκφράσεων, θεωρηθὲν ὡς ἐξοχὸν μεταξὺ ὄλων τῶν ὑπαρχόντων συστημάτων καὶ ὡς πληρέστατα ἐκπληροῦν τὸν σκοπὸν τῆς στενογραφίας. Καὶ τότε τῇ συνδρομῇ τῆς πολιτείας καὶ τινῶν ἰδιωτῶν ἐδίδαξε τὴν στενογραφίαν εἰς πολλοὺς μαθητὰς, οἵτινες διέδοσαν αὐτὴν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Γερμανίαν, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1834 τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ περὶ στενογραφίας εἰς τόμον ὀγκωδέστατον, τὸ ὁποῖον οὐδ' οἱ ἀντίπαλοι τοῦ συστήματος αὐτοῦ δύνανται ν' ἀρνηθῶσιν, ὅτι εἶναι ἔργον σπουδαϊότατον, ὅπερ πάντοτε θὰ κατέχη θέσιν τιμητικὴν μεταξὺ τῶν περὶ στενογραφίας ἔργων. Ἐνεκα τῆς τελειότητος αὐτοῦ τὸ σύστημα τοῦτο ἐφηρμόσθη εἰς πλείστας ξένας γλώσσας μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας, μόνον δὲ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ συναγωνίζεται μετὰ τοῦ συστήματος Stolze, τὸ ὁποῖον ὅμως βεβαίως εἶναι κατώτερον. Τὸν Γαβελσβέργκερ ἡ πατρίς αὐτοῦ εὐγνωμονοῦσα ἀντήκειψε καὶ ἐτίμησεν, ὠνόμασε δὲ τελευταῖον καὶ ὁδὸν τινα ἐν Μονάχῳ ὁδὸν Γαβελσβέργκερ.

Τὸ σύστημα τοῦ Γαβελσβέργκερ ἐμαθὼν ὁ πατὴρ μου, Ἰωσήφ Μίνδλερ, ἐν καιρῷ τῶν Πανεπιστημικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ἐφήρμοσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, προΐδων ὅτι μεγίστων ὠφελειῶν πρόξενος ἦθελεν ἀποβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία, ἀπὸ τοῦ 1843 συνταγματικῶς

κυβερνωμένη, εἶχε δύο νομοθετικὰ σώματα, ἐν οἷς ἡ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων πολιτικὴ εὐγλωττία ὁσημέραι ἀνεπτύσσετο. Ἡ ἐφαρμογὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν συστήματος ταχυγραφικοῦ, εἰδικῶς δημιουργηθέντος διὰ τὴν Γερμανικὴν, παρουσίαζεν ἀπείρους καὶ μεγάλας δυσκολίας ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο γλωσσῶν κατὰ τὴν γραφὴν, τὴν προφορὰν καὶ τὴν γραμματικὴν. Οὐχ ἦττον ὑπερέβη εὐδοκίμως τὰ προκείμενα καὶ διὰ τινῶν τροποποιήσεων καὶ μεταβολῶν ἐμόρφωσε σύστημα, ὅπερ ἤθελε τις νομίσαι, ὅτι ἐφευρέθη διὰ τὴν Ἑλληνικὴν. Διορισθεὶς ἐν ἔτει 1856 καθηγητῆς τῆς στενογραφίας ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ, ἐδίδαξεν αὐτὴν μέχρι τοῦ 1866, ὅτε ἐπαύθη λόγῳ οἰκονομίας. Ἡ Ἑλληνικὴ στενογραφία εἶναι τελειοτάτη καὶ εἰς χεῖρας καλοῦ στενογράφου ἰκανοποιεῖ πάσας τὰς ἀξιώσεις τοῦ βήματος. Δοκιμασθεῖσα δὲ ἐν ταῖς παραδόσεσι, τοῖς δικαστηρίοις, ἐν δημοσίαις συναθροίσεσιν, ἐν τῇ Ἑθνικῇ Συνελεύσει καὶ ἔκτοτε ἐν τῇ Βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, ἐξεπλήρωσε πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὸν προορισμὸν αὐτῆς, κατασταθεῖσα στοιχεῖον ἀναπόσπαστον τοῦ νομοθετικοῦ σώματος.

Προκειμένου περὶ Ἑλληνικῆς στενογραφίας θεωρῶ καθήκον μου νὰ κάμω μετ' ἐπαίνων μνεῖαν τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ἑλλήνου καθηγητοῦ Πάνου Ἡλιοπούλου, ὁ ὁποῖος ὀρηκθεὶς ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἰς τὴν εὐρέθη ὡς μαθητῆς τοῦ Γυμνασίου ἐν ἔτει 1845 ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως διδασκτικῶν βιβλίων, εἰργάσθη εἰς τὸν καταρτισμὸν συστήματος Ἑλληνικῆς στενογραφίας, ἵνα δι' αὐτῆς κατορθώτῃ νὰ καταγράψῃ τὰ μαθήματα τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας. Τὸ σύστημα τοῦτο συνιστᾶτο εἰς τὴν παράλειψιν τῶν ἄρθρων, ἀντωνυμιῶν τινῶν, διαφόρων χρόνων τῶν βοηθητικῶν ῥημάτων εἶναι καὶ ἔχειν, τῶν καταλήξεων τῶν οὐσιαστικῶν καὶ εἰς συμβολικά τινα σημεῖα διὰ τὰς συνεχῶς ἀπαντωμένας λέξεις. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης κατώρθωτε νὰ κρατῇ σημειώσεις τῶν παραδόσεων καὶ νὰ ὠφληθῇ αὐτὸς καὶ οἱ συμμαθηταὶ του. Τὸ ἔτος 1852, ἀναμνησθεὶς πάλιν τῶν προτέρων στενογραφικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν καὶ εὐρῶν τὸ Γαλλικὸν σύστημα τῆς στενογραφίας τοῦ Seneq, ἐθεμελίωσεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοῦ στενογραφίαν, ἣν καὶ ἐξέδωκε τῇ συνδρομῇ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, ἣτις ἀμέσως κατενόησε τὴν χρησιμότητα τῆς στενογραφίας, τὸν φεβρουάριον τοῦ 1853, διδάξας καὶ μαθητὰς τινάς. Ἄλλ' ἡ Στενογραφία αὕτη δὲν ἦτο ἐπαρκὴς εἰς ἀκριβῆ καταγραφὴν τῶν λεγομένων καὶ δὲν ἔλαβε μεγαλειότεραν ἀνάπτυξιν. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγα ἔτη ἦλθεν ἐκ Γερμανίας ὁ Ἰωσήφ Μίνδλερ καὶ ἔδωκε δείγματα τῆς τελειότητος τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἔπεσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς λήθην ἡ Στενογραφία τοῦ κ. Ἡλιοπούλου.

Ἡ στενογραφία καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐμφανίσεως ἀνεγνωρίσθη ὡς λίαν ὠφέλιμος τέχνη. Ἡδὴ ὁ Βαλέριος Πρόβος λέγει ἐν τῇ εἰσχωγῇ τῆς μονογραφίας αὐτοῦ «De notis Romanorum interpretandis», ὅτι εἶναι «studium necessarium», μελέτη ἀναγκαιοτάτη. Ἀργότερον δὲ ὁ πεπαιδευμένος Molineux γράφει πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ, τὸν διάσημον φιλόσοφον Loke, συνιστῶν τὴν ἐκμάθησιν τῆς στενογραφίας εἰς τὸν οἶον αὐτοῦ· «la sténographie est une connaissance très nécessaire aux gens des lettres et aux gens d'affaire», δηλ. ἡ στενογραφία εἶναι γνώσις ἀναγκαιοτάτη εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον ἔχοντα γραφικὰς ἐργασίας. Κατὰ δὲ τοὺς ἡμετέρους χρόνους οὐδεμία πλέον ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς· καὶ ἡ ἐκμάθησις αὐτῆς ἔχει τὸ χρήσιμον πρὸ πάντων εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν. Ὁ μαθητὴς μετ' ὀλίγα ἤδη μαθήματα εὐρίσκει τι τὸ ἐπαγωγόν, διότι εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ κάμῃ τὰς ἰδιαιτέρας· αὐτοῦ σημειώσεις διὰ στενογραφικῶν στοιχείων. Ὅσῳ δὲ προοδεύει τόσῳ μᾶλλον εὐχαρίστω· κατὰ γίνεται εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς τέχνης ταύτης, ἥτις μετ' ὀλίγων χρόνων καθίστησιν αὐτὸν ἱκανὸν ν' ἀκολουθῇ αὐταῖς λέξεσι τὰς παραδόσεις τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ· ἅμα δὲ τῇ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φοιτήσῃ εἶναι ἄπειρα τὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα ἀποκτᾷ διὰ τῆς γνώσεως τῆς στενογραφίας· διότι, ἐνῶ ἀκολουθεῖ τὰς παραδόσεις τῶν καθηγητῶν ἄνευ κόπου κατὰ λέξιν, τῷ ἐντυπῶνται συγχρόνως τὰ γραφόμενα, διότι εἶναι ἠναγκασμένος νὰ δίδῃ μεγαλειτέραν προσοχὴν παρὰ κατὰ τὴν συνήθη γραφήν· ἐκτὸς τούτου δὲν φθείρει τὴν γραφήν του, ἥτις, ὡς γνωστὸν, σπουδαῖον τρέχει κίνδυνον κατὰ τὰ Πανεπιστημιακὰ ἔτη ἕνεκα τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς εἶναι ἠναγκασμένος ὁ μαθητὴς νὰ γράφῃ, ὥστε κταντᾷ σχεδὸν δυσανάγνωστος· καὶ διὰ τοῦτο τὸ λεγόμενον «docti male pingunt» «οἱ πεπαιδευμένοι γράφουσι κακῶς» ἐπὶ τοσοῦτον ἀληθεύει, ὥστε κατὰ τὸν πρακτικὸν βίον, ὅτε ἰδίως εἶναι χρήσιμος ἡ εὐανάγνωστος γραφή, καταντᾷ ἀδύνατος σχεδὸν καὶ χρήζει ἰδιαιτέρας μετριοφάνειας· δυνάμει δὲ ἀνάγνωσις τῆς τῶν πεπαιδευμένων γραφῆς καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων. Κατὰ δὲ τὸν πρακτικὸν βίον εἶναι μεγίστη ἡ χρησιμότης τῆς τέχνης ταύτης, διότι ἀνεξαρτήτως τῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας παρέχει διὰ τῆς ταχίστης σημειώσεως πάσης ἰδέας ἢ πάσης ἐπιλήσεως, εἶναι βοήθημα σπουδαιότατον οὐχὶ μόνον εἰς τὸν πεπαιδευμένον, ἀλλὰ εἰς πάντα γνωρίζοντα γράμματα· χρησιμεύει εἰς ἰδιαιτέρας σημειώσεις ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ, ὡς μέσον ἀνταποκρίσεως, ὡς ἡμερολόγιον. Πόσον καιρὸν ἤθελον κερδίσει π. χ. οἱ ἔμποροι καὶ πόσας χεῖρας ἤθελον οικονομῆσαι, ἂν, ἀντὶ τῆς

συνήθους γραφῆς, εἰσῆγαγον τὴν στενογραφίαν ἐν ταῖς ἀλληλογραφίαις αὐτῶν! Ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ, ὁ συγγραφεὺς δύνανται διὰ στενογράφου νὰ περαιώσωσιν ἄνευ κόπου ἐξάπλασίαν τῆς συνήθους ὑπηρεσίαν· ὁ φιλόλογος, ὁ νομικὸς, ὁ δικηγόρος, ὁ δικαστὴς πόσον δύνανται νὰ ὠφελῶσιν διὰ τῆς τέχνης ταύτης εἶναι κατάδηλον. Τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῶν εταιριῶν, τῶν συλλόγων, τῶν συμβουλίων καὶ ἐν γένει πάντων τῶν πολυμελῶν σωμάτων στενογραφικῶς κρατούμενα γίνονται πιστότατα καὶ ἀνεπίδεκτα ἀμφισβητήσεως.

Ἄλλ' ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς ὠφελείας τῆς στενογραφίας ἀναπτύσσεται ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν κοινοβουλευτικῶν σωμάτων διὰ τῆς πιστῆς καὶ κατὰ λέξιν καταγραφῆς τῶν ἐν αὐτοῖς λεγομένων. Ἐκεῖ γίνεται ἡ στενογραφία τὸ ζῶν ὄργανον μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐξέλεξε. Πᾶν ὅ,τι οἱ ἀντιπρόσωποι συζητοῦσι καὶ ἀποφασίζουσι φέρεται πιστῶς εἰς γνώσιν τῶν πολιτῶν, καὶ ὁ λαὸς μανθάνει διὰ τῆς τέχνης ταύτης, ἂν καὶ πῶς ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον αὐτῶν οἱ ἀντιπρόσωποι του, τί ἐλέχθη καὶ τί ἀπεφασίσθη πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν. Ἄνευ αὐτῆς ἤθελον ἀπολεσθῆ διὰ τοὺς συγχρόνους καὶ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους πολλὰ τῶν λαμπροτέρων μνησίων κοινοβουλευτικῆς εὐγλωττίας καὶ πολιτικῆς δεινότητος. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν καλῶν ῥητόρων συντελεῖ τὰ μέγιστα, διότι εἶναι τὸ κάτοπτρον τοῦ λόγου, ἐν τῷ ὁποίῳ δύνανται ὁ ῥήτωρ νὰ ἴδῃ ἑαυτὸν, νὰ κρίνῃ καὶ νὰ συγκρίνῃ καὶ οὕτω νὰ ἀποβάλλῃ τὰς τυχὸν ἐλλείψεις αὐτοῦ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς ῥητορικῆς τέχνης. Τὰ πολλὰ ταῦτα καὶ ἄπειρα ἄλλα ὠφελήματα ἔχουσαι ὑπ' ὄψιν πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις εἰσῆγαγον τὴν διδασκαλίαν τῆς στενογραφίας ὡς ὑποχρεωτικὸν μάθημα εἰς τὰ γυμνάσια, τὰ ἐμπορικὰ, τεχνικὰ καὶ στρατιωτικὰ σχολεῖα καὶ εἰς τινὰ Πανεπιστήμια, καὶ χορηγοῦσι πᾶσαν συνδρομὴν καὶ προστασίαν εἰς τὴν τέχνην ταύτην, ἥτις παρ' ἡμῶν εὐρίσκεται ἔτι ἐν τοῖς σπαργάνοις· ὑπάρχει ὅμως ἐλπίς, ὅτι θέλει διαδοθῆ ἅμα γίνωσι γνωστὰ τὰ μεγάλα ὠφελήματα, ὧν γίνεταί πρόξενος.

ΜΟΝΗ ΒΑΡΝΑΚΩΒΑΣ

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐνὸς τῶν παμπληθῶν ἐκείνων βουνῶν τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν μεσημβρινῶν καὶ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον τεινόντων ἀντερείσματων τῆς σειρᾶς τῶν Βαρδουσίων ἢ ὄρεων τῆς Δωριδος, κεῖται ἡ μικρὰ μὲν, πλὴν ἀρχαία μονὴ τῆς Βαρνακίωβας. Πέντε ὥρας μακρὰν τῆς Ναυπάκτου καὶ ἐν μιᾷ τῶν ὄρεινῶν τῆς Ἑλλάδος χωρῶν κειμένη ἡ γραφικὴ τάτη αὕτη μονή, πᾶν ὀλίγους ὑποδέχεται τοὺς